

**DOKUMENTIRANJE,
IZLAGANJE I
PREDSTAVLJANJE
GRAFIČKE ZBIRKE
NACIONALNE I
SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE**

MIKICA MAŠTROVIĆ
**Grafička zbirka Nacionalne i u
sveučilišne knjižnice u Zagrebu
Zagreb, Hrvatska**

Nacionalna i sveučilišna knjižnica svoj postanak veže za dolazak isusovaca u Zagreb godine 1606. Uz svoju rezidenciju isusovci osnivaju i gimnaziju, u čijem je sastavu bila i knjižnica. Kada se godine 1776. osniva Akademija znanosti kao visoka škola za filozofiju, teologiju i pravo, knjižnica prelazi u sastav Akademije i otvara se za javnost. Nacionalno značenje knjižnica je službeno počela stjecati odredbama o obveznom primjerku knjiga 1816. i 1837., premda je po svojoj ulozi nacionalno značenje imala znatno prije. Antun Kukuljević je naziva Nationalis Academica Bibliotheka, i iz tog naziva proizlazi njezina dvojnost funkcije nacionalne i sveučilišne knjižnice, koju je zadržala do danas.

Godine 1875. Sveučilišnoj se knjižnici pripaja Muzejska knjižnica sa 16.700 svezaka. To je Gajeva Biblioteca publica, koja je 1850. godine postala Muzejska knjižnica. Još dok je bila u sastavu Akademije, u njoj su se nalazile dvije velike muzejske zbirke, Collectio nummorum i Collectio naturalium. Najzaslužniji za

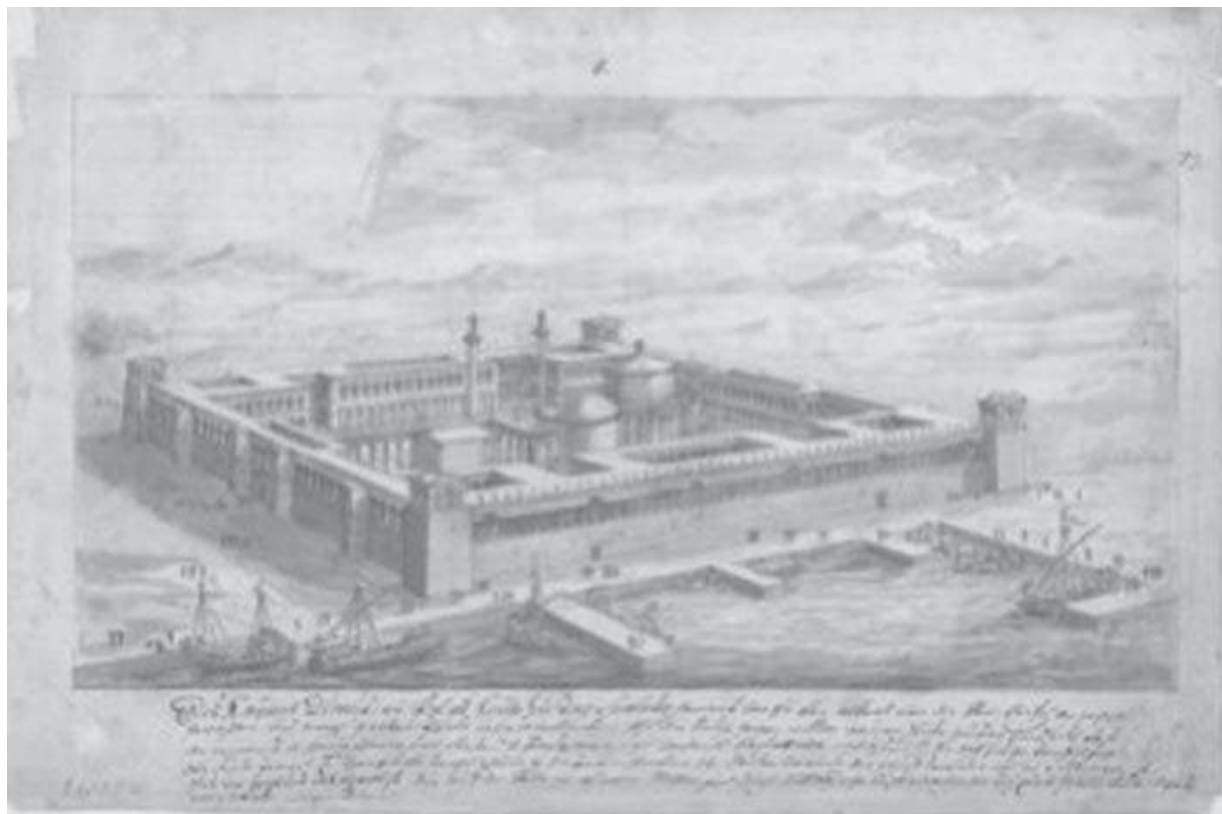
uređenje tih dviju zbirki je grof Josip Sermage. Prirodoslovna zbirka bila je vrlo bogata i sadržavala je oko 2.000 različitih minerala, školjki i primjerkava lave, dok je numizmatička zbirka sadržavala 325 komada različitog novca, medalja i odljeva. Godine 1850. te su zbirke predane Narodnome muzeju.

Potkraj 1918. hrvatski umjetnici Ljubo Babić, Tomislav Krizman, Menci Clement Crnčić i Branko Šenoa predlažu da se unutar Sveučilišne knjižnice osnuje Grafička zbirka, čiji bi temeljni fundus bila bogata Valvasorova zbirka. Nakon nužnih predradnji i sporazuma s Kaptolom, vlasnikom Valvasorove zbirke, 18. prosinca 1919. donesena je banska naredba kojom se objavljuje Statut novoosnovane Grafičku zbirku. Prvim upraviteljem Zbirke imenovan je dr. Artur Schneider. Prema Statutu, Zbirka sadržava grafičke listove i izvorne crteže.

Nakon osnivanja Grafičke zbirke, u nju su uvršteni i oni grafički listovi i crteži koji su se tijekom vremena našli u Knjižnici i među kojima svakako moramo istaknuti 79 crteža poznatoga austrijskog arhitekta Johanna Bernharda Fischera von Erlacha, koje je izradio za svoje djelo *Entwurf einer historischen Architektur, Wien 1721.*

Među grafikama uvrštenim u Zbirku iz fonda Knjižnice bile su i grafike francuskih i engleskih majstora 18. stoljeća. U njoj su se našli i crteži slikara Ivana Zaschea, među kojima su i crteži za Haulikovu mapu *Jurjaves*. Tijekom samo nekoliko godina Zbirka se znatno uvećala, što kupnjom, a što darivanjem. Među značajnijim darovima iz tog razdoblja je i dar Izidora Kršnjavoga.

Godine 1960. fond Zbirke povećava se ilustriranim plakatima i razglednicama,

Slika 1. J. B. Fischer von Erlach, Dioklecijanova palača, 1712., olovka, 332x474 mm

među kojima su one najstarije nastale u Hrvatskoj i ovitcima knjiga. Sva je ta građa izdvojena iz knjižničnog fonda i postala je sastavnim dijelom fonda Zbirke tako da je ona danas po brojnosti i raznovrsnosti svoje građe najveća takva zbirka u Hrvatskoj. U svom fondu ima više od 15.000 crteža i grafika, oko 450 grafičkih mapa, oko 50.000 ilustriranih plakata, 3.500 ex librisa, više od 150.000 razglednica, 15.000 ovitaka knjiga i već spomenute brojne kataloge likovnih izložbi i bogatu referentnu zbirku.

Godine 1996. započinje novo razdoblje, ne samo za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, nego i za Grafičku zbirku. Napuštanjem prekrasne secesijske zgrade Rudolfa Lubinskog, koja je bila pretijesna za svu građu, pa i za vrlo osjetljivu građu Zbirke, Zbirka se seli u novosagrađenu zgradu Knjižnice, u kojoj je dobila

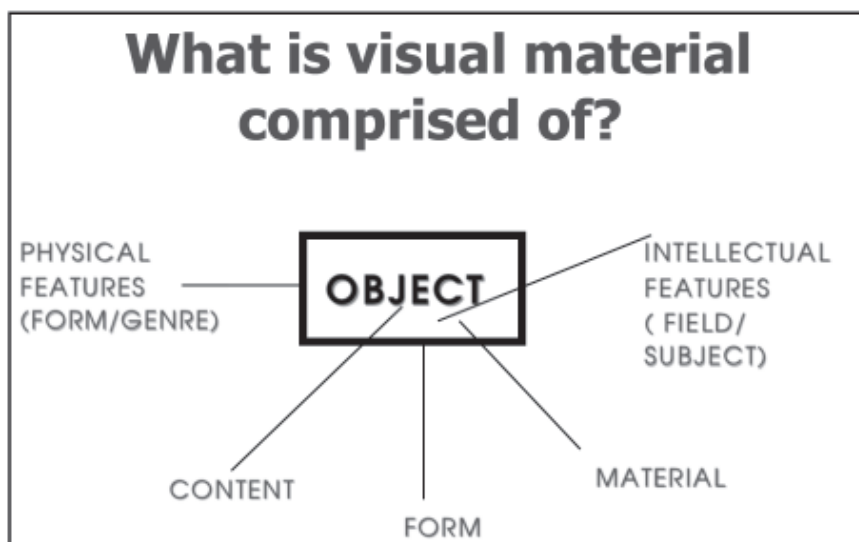
adekvatan prostor opremljen prema naj-suvremenijim muzejskim standardima, s velikim spremišnim prostorom i optimalno reguliranom klimom, zasebnim trezorom za najvrjedniju građu, sve pod videonadzorom, s velikom čitaonicom za korisnike u kojoj je smještena bogata referentna zbirka te s primjerenim radnim prostorima za djelatnike - naizgled savršeni uvjeti za građu i rad korisnika i djelatnika. Međutim, raznovrsnost građe u Zbirku dovodi korisnike različitih zanimanja i zahtjeva, te bez obzira na optimalne uvjete smještaja građe, pri svakom fizičkom traženju građe postoji potencijalna mogućnost njezina oštećenja. Svjesni smo da nismo odgovorni samo za prikupljanje i čuvanje građe nego i za njezinu obradu, koja će osigurati optimalan pristup toj građi, i to različitim korisnicima, uz dostignuća suvremene

tehnologije i primjenu standarda obrade, kako formalne, tako i sadržajne, a oni su najbolji način da je sačuvamo za budućnost.

Slike mogu biti, i jesu, korisne povjesničarima, nastavnicima i studentima, ilustratorima, arhitektima, dizajnerima, skupljačima i kustosima. Svi prihvaćaju činjenicu da je povjesničaru umjetnosti slika potrebna kako bi proveo svoje istraživanje, ali i ostalim su povjesničarima informacije na slikama korisne za proučavanje prošlosti. *Slike su jedno od naših najjačih oružja i jedan od naših najbogatijih izvora*, piše jedan ravnatelj muzeja u članku *Pictures and Historical Society*. One mogu pokazati ne samo kakvo je bilo određeno vremensko razdoblje, nego i što je za nj bilo važno zabilježiti. Prednost i nedostatak slikovnih izvora jest to što slika za različite korisnike može imati različita značenja. Raznolikost građe Grafičke zbirke i brojni korisnici različitih zanimanja te njihovi sve brojniji zahtjevi, često vrlo specifični, učinili su da pristup građi bude takav da se ona što manje fizički traži i time oštećuje. Po kojem god načelu građu smjestili u spremište, traženje po određenoj temi ili predmetu značit će opasnost za njezino fizičko oštećenje. Zato smatramo da je najvažnije da građa uz adekvatan smještaj bude i adekvatno obrađena.

Kada verbalno tumačimo sliku kao likovno djelo, tada je svaki njezin promatrač i svaki

interpretator u smislu povijesti umjetnosti uključen u to usporedivošću slike i jezika. Taj je odnos temelj svakog sporazumijevanja na području interakcije vizualnoga i verbalnoga. Osnovni preduvjet svake obrade jest standardizacija, bez obzira na to je li riječ o terminološkoj standardizaciji ili pak o standardizaciji same obrade. Ona je osobito vidljiva na polju kompjutorizacije u vrijeme opće globalizacije, koja je uvjetovana upravo novim tehnologijama. Da bismo što bolje međusobno komunicirali, mora postojati zajednički jezik te komunikacije. U obradi likovne građe taj su zajednički jezik standardi koji se odnose na jednoznačnost postupka u obradi, točno utvrđen redoslijed podataka, pravila koja ćemo primijeniti, kao i načini pronalaženja podataka o građi koju smo obradili. Bez oslanjanja na standarde vrlo se teško može ostvariti uspješna komunikacija. Svako likovno djelo čini nedjeljivu cjelinu triju elemenata: sadržaja, oblika i materijala. Bez jedinstva tih triju elemenata nema valjanog opisa likovnog djela, što znači da likovne elemente i poruke moramo *pretočiti* u njihovo značenje u jeziku, a jezični poj-

Slika 2. Obuhvat vizualne građe

movi kojima izražavamo sadržaj likovnog djela moraju biti na određeni način sređeni i korišteni.

Kada se govori o likovnoj građi, ne smiju se zanemariti odrednice vrste koje označavaju različite kategorije građe za utvrđivanje vrste slikarskih tipova, metoda projekcije, namjene i načina prikaza te odrednica za fizička obilježja kojima označavamo građu razlikujući je prema procesu ili tehnikama nastanka, obliku i veličini te drugim fizičkim obilježjima likovne građe. Neka je likovna građa jednako važna zbog svoje umjetničke vrijednosti, kao i zbog predmeta sadržaja. Korisnici dobro znaju žele li vidjeti primjere vrste ili prikaze na kojima su vrsta i fizičko obilježje predmet. U našim se muzejima i zbirkama likovna građa tradicionalno pronalazi prema sadržaju

i autorima, dok je zanemaren pristup prema vrsti i fizičkom obilježjima. Zato uvijek pri obradi likovne građe moramo imati na umu odgovore na pitanja: Tko? Što? Kada? Gdje? i Kako? je Građu stvorio i s kojom svrhom. Nekome će biti bitno da je nešto crtež kredom, netko drugi će željeti vidjeti primjere bakropisa 16. stoljeća, dok će netko tražiti prikaze Dioklecijanove palače bez obzira na tehniku, autora i vrijeme nastanka. Trebamo, dakle, analizirati i opisati značenje likovnih djela, klasificirati i definirati vrste značenja koje slika može imati. Da bismo to ostvarili, vrlo su bitne teorija značenja u umjetnosti, teorija značenja u jeziku te neke klasifikacijske teorije. To su samo naznake onoga što je potrebno za formalni i sadržajni opis likovnog djela.

Slika 3. Hans Schueltes, Bitka kod Siska 1573., obojeni drvorez, 380 x 538 mm

Opće je poznata i uvriježena izreka da slika može zamijeniti tisuću riječi. Opis svakoga likovnog djela, uz sav trud i stručnost osobe koja ga obrađuje, nužno donosi i dio subjektivnoga u opisu i da je vrlo teško opisati jednu sliku a da taj opis zadovolji sve korisnike tog djela. Brzina i količina dobivenih informacija nemjerljiva je pri postojanju slikovne baze. Ni uz najbolju volju nitko ne može dati toliku količinu originalne građe na korištenje koliko se može pregledati pretraživanjem uz postojanje slikovne baze. Na taj se način povećava i kvaliteta i kvantiteta pretraživanja. Korisnik, kao i kustos, u tako obrađenoj zbirci utrošit će mnogo manje vremena da bi dao ili dobio relevantnu informaciju. Ništa manje važan

razlog stvaranja slikovne baze podataka jest čuvanje i zaštita osjetljive građe.

Kada govorimo o Grafičkoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice, ne smijemo zaboraviti njezinu dvostruku ulogu - čuvanje nacionalne baštine i sveučilišnu ulogu koja zahtijeva tjesnu suradnju s visokoškolskim ustanovama. Upravo zbog činjenice čuvanja nacionalne baštine i potrebe suradnje sa sveučilištem kao dijela njezine obrazovne uloge, svjesni smo da često davanje velikog broja primjeraka građe na korištenje znači mogućnost njezina potencijalnog oštećenja. Nijedna reprodukcija, pa bila ona vrhunske kvalitete kakvu nam omogućuje suvremena tehnologija, ne može zamijeniti originalno

Analiza teme

- Crtež ugljenom — 16. st
- Sveci — 16. st.
- Bogorodica
- Isus
- Sv. Ivan Krstitelj
- Sv. Josip

Slika 4: Julije Klović, *Madonna del Silenzio*, 1540., crvena olovka, 292 x 244 mm

likovno djelo, ali može suziti potrebu davanja originala na samo ona djela za koja je korisnik pretraživanjem slikovne baze načinio izbor, a vremenski je razdoblje od traženja do pružanja kvalitetne informacije kratko. Time je građa optimalno zaštićena, a korisnik zadovoljan uslugom.

Nove tehnologije približile su knjižnice, muzeje i arhive korisnicima. Sve više govorimo o korisnicima, a ne samo o

posjetiteljima knjižnica, arhiva i muzeja. Upravo digitalni i virtualni svijet približili su te različite institucije korisnicima i one im ponovno postaju bliske kao u vrijeme njihova nastajanja. Muzealci su mnogo toga mogli naučiti od knjižničara, ali u vrijeme kada slika sve više zamjenjuje riječ, knjižničari mogu štošta naučiti od muzealaca kako bi što potpunija informacija stigla do najvećeg broja različitih korisnika.

Analiza teme

- *Bakropis—16. st.*
- *Sveci—16. st.*
- *Sv. Andrija*

Slika. 5: Andrija Medulić, Sv. Andrija (iz "Krist sa Apostolima") oko 1548., bakropis, 220 x 115 mm

Slika 6: Martin Rota Kolunić, Ferdinand I., 1575., gravura, 218 x 151 mm

Analiza teme

- *Ex libris--1920-1930*
- *Bakropis—20. st.*
- *Litografija pejzaža—20. st.*

Slika 7: Tomislav Krizman, Ex libris za gospodina Brataruča, oko 1920., bakropis, 156 x 152 mm

LITERATURA:

Terminology for museums : proceedings of an International conference. / Ed. by D. Andrew Roberts. Cambridge : Museum Documentation Association, 1990.

Panofsky, Erwin. Studies in iconology : humanistic themes in the art of the renaissance. New York : Harper & Row, 1962.

Brown, Alan George. Introduction to subject indexing : a programmed text. London, Clive Bingley, 1976.

Landridge, Darek Wilton. Subject analysis : principles and procedures. London : Bowker – Saur, 1989.

Coates, Eric James. Subject catalogues : headings and structures. London : The library association, 1988.

Aluri, Rao; A. Kemp; J. J. Boll. Subject analysis in online catalogs. Englewood : Libraris unlimited, 1991.

Fugman, Robert. Subject analysis and indexing : theoretical foundation and indexing : theoretical foundation and practical advice. Frankfurt / Main : Indeks, 1993.

Guidelines for subject authority and reference entries. International Federation of Library Associations and Institutions. Division of Bibliographic Control. München : K.G. Saur, 1993.

Hutchins, W. John. Language of indexing and classifications : a linguistic study of structures and functions. Stevenage, : Peter Pergrinus Ltd., 1975.

Facilities standards for art laboratories and visual resources collections. Englewood, Co. : Libraries Unlimited, 1991.

Šola, Tomislav. Od publikacije do korisnika. // Informatica museologica. / gl. ur. Višnja Zgaga. 28 (1-4) 1997.

Art and architecture thesaurus. 3 vol. Oxford : Oxford University press, 1990.

Austin, D; P. Dale. Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri. 2nd rev. ed. Paris : Unesco, 1981.

Betz, Elizabeth W. Graphic materials : rules for describing original items and historical collections. Washington, DC : Library of Congress, 1982.

PRINT COLLECTION OF THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY IN ZAGREB: DOCUMENTATION, DISPLAYING AND THE PROJECTION OF THE PERMANENT PRESENTATION

The diversity of the material of the Print Collection and the many users of different interests, and their increasingly numerous requirements, often very specific requirements, have resulted in the approach to the material being such that it is sought physically (and so damaged) as little as possible. Whatever principle is used for storing the material, searches according to a given topic or subject will always contain the danger of its physical impairment. When we interpret a picture in words, as a visual work, then every observer, every interpreter, from the point of art history, included through the comparability of picture and language. This relation is the base of every understanding in the area of the interaction of visual and verbal. The basic precondition for every treatment is standardisation, irrespective of whether it is in terminology or standardisation of the actual processing. This is particularly to the fore in the field of computerisation, in the age of globalisation, conditioned by the new technologies. For us to be able to communicate better with each other there has to be a common language for this communication. In the treatment of visual material, this joint or common language resides in the standards that relate to the unambiguousness of processes in the treatment, a precisely established order of data, rules that will be applied, and the manner of finding the data about the material we have processed. Without reliance on standards, it is very difficult to have successful communication. Every visual work of art constitutes an indivisible whole of three elements: of content, form and material. Without the unity of these three elements there is no proper description of the visual work, which means that we have to transfer the visual elements and messages into their meanings in language, and the linguistic concepts with which we express the contents of the visual art work have to be in a certain way settled and used. When it is visual material that is concerned, one should not ignore the definitions of the genre, which

mark various categories of material through which the genre of pictorial types is determined, the method of projection, the manner and purpose of the depiction, and the definitions for the physical characteristics with which we label the material, differentiating it according to the process of techniques in which it was created, its shape and size, as well as other physical features of the visual material. Some visual material is also important because of its artistic value and because of the subject. Users know very well whether they want to see examples of genres, or depictions in which the genre and physical characteristic is the subject. Traditionally in our museums and collections visual material is found according to contents and artists, while the approach according to genre and physical characteristics is

somewhat neglected. So in the processing of the visual material, we always should bear in mind the answers to the questions: Who? What? When? Where? and How? – it was created, and with what intent. Some people will find it important whether something is a chalk drawing, some people want to see copies of 16th century etchings, while some look for depictions of Diocletian's Palace, irrespective of technique, author, period. We need, then, to analyse and describe the important of the visual works, classify and define the kind of importance the picture might have. In order to do this, semantic theories in art and language as well as some theories of classification are very important. This is a mere hint of what is necessary for the description, in terms of form and content, of the visual work.